

Про літературознавчі та фольклористичні праці Івана Франка

Іван ДЕНИСЮК

Узібранні творів Івана Франка у 50-ти томах, у цьому далеко не повному, але поки що найбагатшому їх виданні, першу половину його займають художні тексти (віршовані, прозові й драматичні), а другу половину – аж 25 томів! – тексти літературно-критичних статей, публіцистичних, суто наукових досліджень та епістолярних жанрів (листи різного характеру).

У школі зазвичай ту рівновелику й дуже цінну частину спадщини універсального письменника замовчують, випускники школи, котрі здобули нефілологічні професії, їх майже ніколи не читають. Отож час і пора хоч би якоюсь мірою понайтигитись зі Франком-критиком і дослідником літератури та фольклору, з автором інтимних листів і так званих листів відкритих – посланій до широкої публіки, сповнених громадсько-патріотичного пафосу. Подаємо їх скромний, мінімальний вибір.

Групуємо автобіографічні матеріали. Їх може використати вчитель при вивченні життєвого і творчого шляху письменника. Школярам цікаво буде прочитати опис рідної сільської, функціонально побудованої хати письменника, а також його спогади про навчання в гімназії, характеристику вітчима тощо. Автобіографічний лист до Михайла Драгоманова перевантажений фактами, але старшокласникам цей *curriculum vitae* (короткий життєпис) дасть образ універсальності письменника. Ця універсальність зацікавлень відбилася і в інтимному листі молодого Івана Франка до своєї коханої – Ольги Рошкевич. Перед нами портрет “чоловіка цілого” з його щирістю, безпосередністю, науково-письменницькими зацікавленнями (захоплена і влучна оцінка й характеристика весільних пісень, що їх збрала адресатка). Дотепно висловлені у складеній у вагоні пісеньці слова кохання, спогади про поцілунки.

Десять книг займають фольклористичні праці Франка – 4 томи “Студій над українськими народними піснями” і 6 “Галицько-руських народних приповідок”. Із цієї скарбниці ми намагалися вибрати матеріали, найдоступніші шкільній молоді. Мабуть, несподіванкою будуть для цього типу читача Франкові описи різдвяних свят і великодніх писанок. Який “чуття скарб багатий” вкладено у слова про наші національні традиції! З теплою, з поетичним замилюванням виконана студія “Жіноча неволя в руських піснях народних”. Ця сердечна Франкова робота зачаровує ліричними струнами тематично дібраних пісень. Є серед них і балада, яка лягла в основу високомайстерної драми “Украдене щастя”.

Думи – унікальний жанр у світовому фольклорі, національна гордість українців. Науковому аналізу українського героїчного епосу, що виник у козацький “золотий вік” нашого фольклору, Іван Франко присвятив багато уваги. Приблиз-

не уявлення про його методику дослідження й оцінку дум дадуть шкільній молоді запропоновані тут фрагменти.

Окремий письменник, один його твір або їх тематичний комплекс у Франковому мікроаналізі засвічуються всіма гранями. Про це говорить добірка зразків його шевченкознавчих студій, а також так звані літературні портрети Івана Нечуя-Левицького, Івана Карпенка-Карого, Лесі Українки та ін. Творча індивідуальність письменника, характеристика його стилю, небуденність особи автора у їх комплексі створюють такий неповторний стереометричний образ, у мистецтві виконання якого Івана Франка трудно перевершити.

Оскільки Франко-художник сам переходив різні стадії еволюції, то він глибоко розумів динаміку літературного процесу, у якому брав участь. Франкові належать цікаві характеристики різних напрямів, їх поетики. Поетики не застиглої, а історично змінної – так званої історичної поетики художнього напрямку, жанру, стилю. У колі спостережень Івана Франка – критика і літературознавця – романтизм, реалізм (“науковий реалізм” та “ідеальний реалізм”) і модернізм із його течіями. Зокрема, Іван Франко висунув свою концепцію наукового реалізму, і тексти, що обґрунтовують його, ми наводимо.

Неоправданим є твердження деяких дослідників, що Іван Франко був ворогом новітніх напрямів. Цей *semper tiro* (завжди учень) і *semper magister* (завжди вчитель) цинив літературні напрями не за деклараціями та маніфестами, а за художніми здобутками. “Кожен напрям добрий, – писав він, – якщо його репрезентанти справжні живучі таланти”. Разом із тим засуджував антинаціональні й антисупільні тенденції, а своїми провідними зорями вважав патріотичні й гуманістичні ідеї.

Прекрасний поет, прозаїк і драматург, Іван Франко не був лише письменником і перекладачем із великим досвідом, а й мав ґрунтовну гуманітарну освіту. Був кваліфікованим філологом, знавцем багатьох мов, й істориком, психологом, доктором філософії. Усестороння ерудиція та вроджене почуття краси сприяли глибокому розумінню секретів словесного мистецтва. “Із секретів поетичної творчості” – так назвав він свій естетичний трактат, у якому розкрито витончений і складний механізм художнього творива, що постає на стику свідомого й несвідомого начал у психіці митця, при взаємодії поезії, музики й малярства. Франків трактат можна порівняти з таким дивом, яким є Софійський собор у Києві – шедевр староукраїнської архітектури.

Про найскладніші “матерії” Іван Франко має хист писати чітко, дохідливо. Гадаємо, що старшокласники спроможні подолати це високогір’я української естетичної думки.

Не можна не захоплюватися легкістю, лексичним багатством, ритмом, оригінальною образністю Франкового інтелектуального стилю. Це мова живої темпераментної людини, а не засушених мумій. Це зразок, як писати про мистецтво.